

DIMITRIE RALET – AUTOR DE FIZIOLOGII LITERARE

Conf. univ. dr. IULIANA WAINBERG-DRĂGHICIU
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Abstract: *In the first half of the 19th century, a new literary species is particularly successful. The prose of the first half of that time will be invaded by literary physiology, the appearance of numerous writings of this kind representing an impetus for many other writers of the time to take up such a perspective. Thus, a considerable number of physiological monographs of contemporary society entered the literature of the time, in which the various social, psychological and professional types etc. are put under the microscope. Romanian writers do not remain indifferent to such approaches either, and gradually, a considerable part of Romanian literary productions from the 19th century was influenced by the procedures characteristic of literary physiology. And one of the Romanian writers who also approached that literary genre is Dimitrie Ralet. Through his writings, he delighted the public with such neat creations, moderate in tonality, but with an obvious moralistic character.*

Keywords: *literary physiology; moral characteristics; satire; Romanian society; 19th century;*

Considerată drept specie descriptivă, al cărei scop este analiza monografică a tipurilor umane prezente în societatea vremii, precum și identificarea trăsăturilor morale pe baza analizei aspectului exterior, fiziologia literară a stârnit un deosebit interes atât printre scriitori, cât și printre cititori, mai ales în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Mai mult, preocuparea manifestată de către autorii vremii față de personajele cu o bogată viață socială, la care se adaugă dorința de a găsi explicații naturale, fiziologice trăsăturilor de comportament au dus și la apariția unor teorii, pseudoștiințe ale momentului, precum fiziognomoniea lui Lavater sau frenologia lui Gall¹.

Proza primei jumătăți a secolului al XIX va fi invadată de fiziologia literară, apariția a numeroase scrieri de acest gen sembrate de Balzac (dintre care un mare succes cunoaște *Fiziologia căsătoriei*, 1828), Al. Dumas, George Sand, J. Rousseau, Alphonse Karr, Ed. Textier, P. Durand, Senkovski ș.a. reprezentând un imbold pentru mulți alți scriitori ai vremii în a aborda o astfel de perspectivă². Astfel, intră în literatura vremii un număr considerabil de monografii fiziologice

¹ Teologul și poetul elvețian Johann Caspar Lavater e creatorul teoriei fiziognomiei, conform căreia firea sufletească se poate recunoaște după trăsăturile feței (în lucr. sa, apărută în 4 vol. între 1775-1778); Frenologia este teoria (perimată astăzi) a anatomistului german Franz Iosef Gall, care, în jurul anului 1800, susținea că pe baza conformației craniului pot fi identificate calitățile intelectuale și caracterul individului. *Apud* Titus Moraru, *Fiziologia literară*, Cluj, Editura Dacia, 1972, pp. 23-24.

² Titus Moraru, *Op. cit.*, pp. 59-168.

ale societății contemporane, în care sunt puse sub lupă diversele tipuri sociale, psihologice sau profesionale.

De fapt, „afirmându-se mai ales prin intermediul revistelor satirice, fiziologia literară este strâns legată de dezvoltarea preseii moderne, de cele mai multe ori apărând sub formă de scurte bucăți satirice pe una sau două coloane de ziar, și, de aici, frecventarea ei în mare măsură de publiciști.”³ În plus, se susține în critica și istoria literară faptul că inventatorul recunoscut al speciei este Louis Huart (1813-1865), colaborator al revistelor satirice „Journal amusant”, „L’Artiste” sau „Charivari”⁴ și care publică în paginile acestora numeroase fiziologii precum *Le Médecin*, *Le Gard National*, *L’Etudiant* ș.a.⁵. Trebuie, apoi, subliniată efervescența cu care va fi cultivată fiziologia în epocă, în special prin intermediul almanahurilor fiziologice, prin care se realiza enciclopedia moravurilor între 1830-1850, climatul competitiv determinând, cum era și firesc, o îmbogățire tematică și o diversificare a formelor de experimentare tehnică. Fiind o specie a prezentului, care vizează actualitatea și care surprinde fenomenele sociale în momentul desfășurării lor, fiziologia se înrudește și cu reportajul, utilizarea de modalități descriptive foarte apropiate făcând ca aceste două specii să fie abordate de aceiași scriitori⁶. În plus, popularitatea pe care a cunoscut-o fiziologia literară se datorează și plăcerii cititorilor de a-și recunoaște contemporanii în astfel de scrieri.

Nici scriitorii români nu rămân indiferenți la astfel de abordări, în 1839 I. Heliade Rădulescu dând publicului cititor *Coconița Drăgana*, mai apoi C. Negruzzi și M. Kogălniceanu abordând fiziologia provincialului, D. Ralet concentrându-și atenția asupra celei a ieșeanului, N. Filimon asupra Don Juanului de mahala ș.a., ajungându-se, treptat, ca o parte considerabilă dintre producțiile literare românești din sec. al XIX-lea să fie influențate de procedeele caracteristice fiziologiei.

Dimitrie Ralet (n. probabil la 1816) a scris mult și cu evidentă aplecare spre satiră.

Fiu al spătarului Alecu Ralet din Botoșani, Dimitrie a avut posibilitatea să învețe încă de tânăr mai multe limbi străine, ceea ce i-a determinat pe unii dintre istoricii și criticii literari să susțină că ar fi studiat la universități din Germania și Franța⁷. Opiniile cu privire la acest aspect sunt, totuși, diferite, inexistența datelor sau a dovezilor efectuării de studii în străinătate determinând o parte a specialiștilor să susțină și o eventuală instruire intelectuală făcută acasă, încă de la o vârstă fragedă, date fiind posibilitățile materiale de care dispunea familia Ralet. Se pare că fiul cel mare al familiei Ralet și-a încheiat studiile în jurul anului 1840, întrucât în anii imediat următori îl găsim implicat deosebit de activ în viața publică și politică a Moldovei veacului al XIX-lea.

³ *Ibidem*, p. 30.

⁴ Revistă ilustrată, publicată la Paris între 1832-1937, considerată drept primul cotidian satiric ilustrat, apud <https://www.babelio.com/auteur/Revue-Charivari/464861>, accesat la data de 23.04.2022.

⁵ Titus Moraru, *Op. cit.*, p. 30.

⁶ *Ibidem*, p. 76.

⁷ F[lorin] F[aifer], *Ralet, Dimitrie*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 721.

Dimitrie Ralet intră în magistratură și devine judecător și președinte al tribunalului din Botoșani (în 1842, 1843, 1847 și 1848). Mai mult, se impune ca o figură importantă printre revoluționarii de la 1848, precum și printre susținătorii Unirii. Devenit fruntaș al mișcării liberale din Moldova, participă la evenimentele din martie 1848 și, asemeni majorității revoluționarilor, în săptămânile imediat următoare este nevoit să părăsească țara. Din fericire, găsește adăpost în Bucovina, iar din 1849, după ce Grigore Ghica a preluat domnia, revine în Moldova. Nu după mult timp, este numit director în Departamentul Dreptății (minister care se ocupa de supravegherea și îndrumarea activității judecătorești în țară, și care, începând din 1862, se va numi Ministerul Justiției). Apoi, în 1854, Dimitrie Ralet devine ministru al Cultelor și Învățăturilor Publice, iar în 1855 a fost ales președinte al Societății de medici și naturaliști din Iași.

În același an (1855), domnitorul Grigore Al. Ghica îl trimite, împreună cu C. Negri, la Constantinopol, cu misiunea de a rezolva problema mănăstirilor închinată. Tratatul se pare că a decurs bine, însă, în această perioadă, Dimitrie Ralet se îmbolnăvește. Din fericire, în timpul acestei călătorii consemnează o serie de aspecte inedite, care se vor concretiza apoi într-un volum de memorii intitulat *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinople* (publicat la Paris, în primăvara anului 1858) și care devine, de fapt, cea mai importantă scriere a lui Ralet.

Imediat după ce se va reîntoarce, în anul următor, la Iași, se implică în vederea realizării Unirii, făcând parte din Comitetul Unirii, din Comitetul electoral, din delegația unioniștilor pe lângă Comisia internațională din București, precum și din biroul definitiv al Adunării generale a Moldovei⁸. Spre finalul anului 1857 pleacă la Paris, cel mai probabil în interesul realizării acestui deziderat. Din nefericire, se întoarce în țară grav bolnav și moare în 26 octombrie 1858.

De-a lungul anilor, luând contact zilnic, prin însăși profesiunea sa de judecător, cu realitățile vremii, fiind în permanență pus în situația de a analiza în amănunțime nenumărate cazuri și a cunoaște la rece adevărata față a societății contemporane, Dimitrie Ralet defulează prin scrierile sale. Astfel, dă frâu liber revoltei sale împotriva in Justițiilor vremii, dovedindu-se, în același timp, și un fin observator al caracterelor umane. Drept urmare, găsim în nenumărate creații ale sale o critică aspră la adresa societății contemporane, unde minciuna, egoismul și înșelăciunea sunt denunțate fără rețineri.

Dimitrie Ralet a publicat numeroase poezii, în special fabule, în diverse ziare și reviste, precum în „Albina românească”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Zimbrul”, „Calendarul literar al foii Zimbrului”⁹.

Unionist convins și foarte activ, publică, de asemenea, multe scrieri orientate în această direcție, numeroasele sale articole de acest fel fiind publicate și

⁸ F[lorin] F[aifer], *Art. cit.*, p. 721; Maria Frunză, *Dimitrie Ralet*, în Academia Română, *Istoria literaturii române. II, De la Școala Ardeleană la Junimea*, București, Editura Academiei, 1968, p. 598.

⁹ Maria Frunză, *Art. cit.*, p. 598.

în gazete precum „Concordia” din București sau „Opiniunea” editată la Paris de către V. Alexandrescu-Urechilă¹⁰.

Nu lipsesc nici volumele, precum cel intitulat „Scrieri” (apărut în 1840), care dovedește inclinarea satirică și lecturarea operelor moraliştilor francezi¹¹. Nu ocolește nici piesele de teatru, cărora, în spirit pașoptist le accentuează caracterul educativ și care îi apar în diverse publicații (pe care le reunește ulterior într-un singur volum, tipărit în 1857).

De asemenea, publică în „România literară” un număr de 101 maxime și întrebări, devenind, astfel, cel care inaugurează genul maximelor și al cugetărilor satirice la noi, creații prin care exprimă „în judecăți foarte concentrate, cu valoare generalizatoare, rezultatul observației sale realiste”¹².

Tot în spiritul literaturii pașoptiste, Dimitrie Ralet publică și fiziologii. Cunoscând un succes european considerabil, fiziologia a fost introdusă în literatura noastră de către C. Negruzzi și M. Kogălniceanu. Familiarizat, deja, cu astfel de scrieri, întrucât în paginile revistelor românești se publicau, de asemenea, traduceri din fiziologiile lui Balzac, Al. Dumas, Alphonse Karr ș.a.,¹³ cititorul român primește cu deschidere acest gen de abordare satirică a vieții sociale pe care o îmbrățișează și Dimitrie Ralet.

Intitulate sugestiv (*Provincialii și ieșenii, Amorezii și interesații de ambe sexe, Vânătoarea* ș.a.), fiziologiile lui Dimitrie Ralet sunt publicate în special în paginile „Propășirii”, revistă apărută în 1844 sub redacția lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, I. Ghica și P. Balș.

Se resimte în fiziologiile sale o grijă constantă pentru caracterul moralizator al scrierilor, tonul moderat precum și pentru utilizarea de procedee artistice potrivite. În *O plimbare*, subintitulată *La iarmarocul Fălticeniilor*, apărută în nr. 3 (din 23 ian. 1844) al revistei „Propășirea”¹⁴, Dimitrie Ralet face o prezentare minuțioasă a atmosferei agitate care se instaurează într-o zi de târg, organizat anual, la mijlocul verii: „O dată pe an, în luna lui iulie, neprivind la colb sau la căldură, curg feluri de oameni ca pasărilor de treacăt și se duc ca dânsele, ades smulte binișor.”¹⁵ Primează și în acest caz intenția de a zugrăvi un aspect din actualitatea vremii, precum și dorința de a corecta anumite vicii, scopul moralizator fiind mărturisit încă din primele rânduri: „... și ce-i dreptul, am întâlni multe pricini de răs sau de jale, îndreptând cu încetul câte am avea puțință”¹⁶. Tot în spiritul construirii unei fiziologii autentice, ale cărei tehnici dovedește că le stăpânește foarte bine, Dimitrie Ralet ține să precizeze faptul că nu are nici cea mai mică intenție să se concentreze asupra anumitor particularități. Își va îndrepta, astfel,

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române, vol. 1 (de la origini până la 1900)*, București, Editura Minerva, 1971, p. 192.

¹² Maria Frunză, *Art. cit.*, p. 598.

¹³ Titus Moraru, *Op. cit.*, pp. 89-126.

¹⁴ *Ibidem*, p. 151.

¹⁵ *Dimitrie Ralet. Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinople*, ediție îngrijită, prefață și note de Mircea Angheliescu, București, Editura Minerva, 1979, pp. 246-247.

¹⁶ *Ibidem*, p. 246.

atenția asupra trăsăturilor pregnante, oprindu-se la formele caracteristice, elementele neesențiale fiind ocolite cu abilitate: „Să ne luăm deodată pe la locurile obștești, căci mi-i urât și nici se cuvine, socot, a mă abate la particularități”¹⁷. Construită din patru părți care se completează reciproc, fiziologia *O plimbare* degajă, încă din titlu, o naturalețe și o lejeritate remarcabilă în exprimare. Încă de la început, autorul ei înștiințează cititorul asupra faptului că cele ce urmează a fi citite sunt consemnări ale unor aspecte specifice vremii și, observate în timpul unei simple treceri prin mulțimea de oameni strânsă, din diverse motive, la iarmarocul anual organizat la Fălticeni. Este, de fapt, locul și prilejul (care i se oferă, însă, destul de rar unui autor de fiziologii) de a întâlni, auzi, consemna și analiza starea morală, socială, culturală, economică ș.a. a unei regiuni, sau, mai mult, a unui popor: „Iar dacă vom vre să ne închipuim prea nemerit scena unde oamenii își joacă înadins rolurile, trebuie să stăm puțin la iarmaroc. De ar scrie omul precum vede, nicăiri ca acolo n-ar putea însămnna așa de mult într-o clipă. Nicăiri nu-i găsi un panoram mai împestrit și mai ciudat. Nicăiri nu se pot întruni părțile ce alcătuiesc starea morală a unui popor decât la un iarmaroc”¹⁸. Este locul în care totul se întâmplă într-un „amețitor vuiet”, în care „bătrânii își uită vârsta, văduvele jalea și gospodarii trebele”, unde intenția de a înșela (venită atât din partea vânzătorului, cât și a cumpărătorului), plăcerile și patimile ies la suprafață fără rețineri și discernământ. „Moneta curantă”, absolută, o reprezintă însă cuvintele. Înșelătoare, amăgitoare, convingătoare, vorbele dețin supremația într-un astfel de loc. Totul se vinde și se cumpără datorită puterii de convingere, promisiunilor și amăgirilor rostite.

Se oprește apoi asupra tipurilor umane care ies în evidență, înfățișând exponenții categoriilor reprezentative. Astfel, ne aduce în fața ochilor negustori ce au trecut în rândul boierimii și care, din dorința de a face cunoscut tuturor noul statut, își cumpără „trăsuri cu nume de Viena”, chiar dacă acest efort îi va duce, din nou, la sărăcie. Îl identifică, apoi, pe „amploaiatul” care se desfată, de fapt, „pe socoteala împričinaților”, se oprește și asupra aristocrației, care a ajuns acum „a-și învăli caii, spre a-i deosăbi de celelalte dobitoace de soiul lor”, și, de asemenea, observă atitudini forțate, determinate de vreun titlu obținut recent și nemeritat. După cum era de așteptat, nu lipsesc nici profitorii, care, deși cu posibilități materiale reduse, urmăresc fie a păstra aparența unei bunăstări, fie a obține produse la preț de nimic, exploatând impasul financiar al vânzătorilor. Din nefericire, un viciu la modă, care, dacă nu este practicat, duce la crearea unei proaste reputații, îl reprezintă jocul de cărți. Definit de Dimitrie Ralet drept „patima ce nu lasă pe om singur de cinstea și de averea sa”, a devenit în acea vreme un joc de neevitat, „încât cine nu joacă cu mâinile sau cu picioarele face cam proastă figură în adunarea cea mai fașionabilă”¹⁹. Remarcabilă este ironia din finalul celei de a treia părți, unde, prin intermediul unei aparente scuze, motivează neorânduiala redării diferitelor categorii sociale prin starea de fapt existentă într-un astfel de loc și de moment:

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 248.

„Cetitorul îmi va ierta nepoliticoasa sinceritate; și dacă n-am păzit măcar rânduiala treptelor este că-n vâlmășagul iarmarocului nici una n-au căutat a se deosebi prin mai puține ghidușii și necuviințe.”²⁰

Printre toate aceste figuri își face loc și una față de care Dimitrie Ralet manifestă o evidentă simpatie: țăranul, în care „mai găsești simplitate firească, năravuri neamestecate și nedestoinicie a se fățări”²¹. Este vorba despre acel om simplu, care vine dintre munți „cu munca lui ce curată ș-o vinde cum poate”²².

Imediat, în antiteză, este redat, însă, boierul, care „fuge de a rămâne român”, urmărind a fi la modă și a epata prin comportament, dar și prin nenumăratele accesorii, care de cele mai multe ori sunt ieftine și de proastă calitate, ori chiar inutile: „Hamurile sunt reușești, șăile engleze, barbele și cigarele spaniole, limba, căsătoriile și modele franceze. Până și boii au început a-i soi. Apucăm fără alegere de la străini cât ne bat la ochi și iesă ades rele la multe mărfuri înșelătoare și ieftine și uităm numai câte răspund cu lesnire caprițiilor noastre.”²³ Însă, pentru a-și mai tempera puțin sarcasmul, Dimitrie Ralet îi aduce în fața cetitorilor și pe boierii locali, a căror ospitalitate în timpul iarmarocului se pare că era renumită și care constituie o „dovadă că se mai păstrează pe la noi această frumoasă și moștenită virtute, ce n-o găsești chiar pe la unele din națiile prea civilizate”²⁴.

Un simț ascuțit al observației societății contemporane se identifică și în paginile fiziologiei *Provincialii și ieșenii*, tema provincialului fiind, de fapt, una dintre temele preferate de autorii de fiziologii. Valorificată de nume mari ale literaturii universale precum Boileau, Molière, Voltaire sau chiar Balzac, această temă este abordată și de câțiva dintre scriitorii români de la mijlocul secolului al XIX-lea, precum C. Negruzzi, care, în martie 1840, publică în „Albina românească” scrierea intitulată *Provințialul* (reprodusă în același an și în „Curierul românesc”), sau M. Kogălniceanu, care în 1844, în „Almanah de învățătură și petrecere”, anexă literară a „Calendarului pentru poporul românesc pe anul 1844”, publică *Fiziologia provincialului în Iași*.

Construită în patru părți, echilibrate și asemănătoare ca întindere, fiziologia lui Dimitrie Ralet începe cu „Un fel de introducere”, prin intermediul căreia Dimitrie Ralet redă sursa și motivația unei asemenea scrieri: „Idea acestei urieșe întreprinderi nu tăgăduiesc că mi-a dat-o *Fiziologia provincialului*, cuprinsă în *Călindarul anului 1844*. Pe autorul zisei fiziologii îl prețuiesc și-mi pare că pravățul i-a fost mai mult pentru a îndemna pe vrun provincial să-i facă întâmpinare și, prin măsura astă filantropică, să se folosască amândouă părțile, numai de vor ave bună plecare.”²⁵ Considerându-se, astfel, provocat de către Mihail Kogălniceanu a scrie o asemenea fiziologie, din postura de provincial privește cu umor și detașare anumite tipuri de locuitori ai lașilor, precizând, cu

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 249.

²⁵ *Ibidem*, p. 250.

precauție: „Departa de a vorbi obștește despre vrana din părți, noi vom deosăbi cu plăcere pe prietenii ce-i credem fără ridicole, pe boierii cinstiți, pe oamenii de treabă, de toate treptele; de-i cunoaștem sau ba, cunoștința lor de sine îi ferește de orice răstălmăcire și atingere; pe persoanele ce merg la Teatrul Național și pe nobilile suflete ce se bucură pentru dezrobirea țiganilor. De judecători asemenea n-om vorbi, însă din pricină că ne cam temem să nu-și răzbune cu vreo închiere formală în neființa noastră; și de dame, ce-i dreptul, nu ne-a lăsat inima să pomenim ceva, având a mai trăi în lumea asta, deșartă fără ele.”²⁶

Punând, așadar, la adăpost, aceste categorii, se lansează apoi într-o construcție a ieșeanului în provincie, căruia îi consacră cea de-a doua parte a acestei fiziologii. Se zugrăvește, astfel, din tușe groase, portretul generalizant al unei persoane obișnuite cu efervescența unei capitale, căreia venirea într-un orașel din provincie îi provoacă un acut sentiment de plictis, în ciuda eforturilor gazdei sale de a-i pune la dispoziție cele mai bune servicii.

Nu lipsesc nici imagini și procedee artistice, îmbinarea de imagini vizuale, auditive, motorii, cu epitete, metafore și comparații, precum și cu adresarea directă, prin intermediul căreia implică cititorul în acțiune, ducând la crearea unui text atractiv, care va avea ecouri nu doar în epocă, ci și peste multe decenii.

Tonul satiric se acutizează înspre finalul acestei părți, unde Dimitrie Ralet denunță nerecunoștința față de gazda extrem de binevoitoare, care, deși îi pune la dispoziție musafirului său tot ce are mai de preț, când va merge în Iași și va încerca să îi întoarcă vizita, fostul ei musafir o va trata cu indiferență, ca pe un oarecare, și cu convingerea că cinstea pe care i-a făcut-o prin bunăvoința de a înnopta în casa sa este suficientă. În plus, autorul îi ironizează ieșeanului tendința de a se deplasa doar cu trăsura, una dintre fricile care îl împiedică a merge pe jos fiind și aceea de a nu fi confundat cu un om de rând. De asemenea, nu-i iartă nici snobismul, dorința acestuia de a fi mereu înconjurat de oameni care să-l slujească provocându-i autorului o acidă satiră, determinându-l să facă o comparație cu ritualul îngrijirii cailor: „Singur nu se poate sluji, ca provincialul; altul îl îmbracă, îl dezbracă, îl încălță, îl scutură, îl piaptănă, numai nu-l hrănește și nu-l țesală.”²⁷

Cea de-a treia parte a acestei fiziologii, intitulată *Cum e unul, cum e altul* este, de fapt, o prezentare în paralel a provincialului și a ieșeanului, plecând de la aspectul fizic și până la comportamentul fiecăruia în spațiul public. Este vădită simpatia pe care Dimitrie Ralet i-o poartă provincialului, naturalețea și onestitatea acestuia fiind pusă în antiteză cu dorința celuiilalt de a ieși în evidență, în ciuda, poate, a buzunarelor goale sau, chiar mai mult, a datoriilor pe care le are spre diverși creditori.

În ultima parte, *Nici provincial, nici ieșean*, satira tendinței de parvenire este mult accentuată, ridiculizarea fostului provincial dornic de o adaptare și integrare perfectă este dusă până la caricatură. În timp ce proprietățile din provincie le lasă de izbeliște, în Iași acesta încercă să se afirme cu orice prilej, intrigile și

²⁶ *Ibidem*, pp. 250-251.

²⁷ *Ibidem*, p. 252.

lingușirile fiind principalul mijloc de căpătuire. „Așa i se deschid toate ușile, toate mesile, ba îl vezi și răsărind politicește, ca o ciupercă din gunoi. [...] Într-însul, mai mult decum în oricine, privești caricatura pripitei civilizații. [...] E și cavaler, și diplomat și pierde-vară (cum îi zic provincialii), și amplotiat; el e tot și nimică.”²⁸

Spre jumătatea anului 1844, Dimitrie Ralet publică o succesiune de șase fiziologii sub titlul *Amorezii și intereseții de îmbe sexele*. De data aceasta, după cum reiese chiar din titlu, se oprește asupra imaginii înamoraților, care, mai mult sau mai puțin sinceri, urmăresc diverse scopuri. „Tema este corelată într-o cozerie gnomică celei balzaciene din *Physiologie du mariage*.”²⁹ Se observă, din nou, aprecierea pe care i-o poartă omului cu sufletul curat, cu „inimă patriarhală”, pe care dragostea îl afectează, nefiind capabil să-și ascundă sentimentele. Și asta în ciuda „materialnicului veac al XIX-lea, când oamenii s-au deșteptat, silindu-se bine-rău a simplifica ș-a prescurta toate lucrurile, când alte nevoi serie ne înghit suspinurile și, mai la urmă, când alte petreceri mai sigure și mai lesnicioase nu ne prè lasă nici vreme, nici sâmtăre pentru zisele săcături amoroase”³⁰. Se oprește, apoi, asupra femeii, imaginea acesteia fiind creionată în consonanță cu scrierile care circulau în epocă³¹. Ni se redă aici portretul femeii cochetă, „interesată”, pentru care dragostea și statornicia partenerului devin plictisitoare. O atrag, în schimb, picanteriile și neliniștile pe care i le poate provoca un personaj capricios și instabil, devenind ea însăși o sursă de neliniști pentru eventualii pretendenți: „Ce nu întrebuițează cochetele ca să se arate picante? Și este un trist adevăr că nu sunt altele decât ele care mai pot pricinui și prelungi oarecare plăcută zăhăială în inimile noastre. Anecdotele lor, deși le știm anume, ne ațăță; vârsta, secretul lor cel mai sfânt, nu se întrebă.”³²

Cu vehemență, dar și cu amărăciune, totodată, critică denaturarea relațiilor interumane, mișcările care se execută în contradans fiind, de fapt, ilustratoare pentru ceea ce se întâmplă în societatea vremii: „Cuvintele *statornicie, credință și ibovnic* nu le mai cunosc decât prin tradiție; ele și-au pierdut tot farmecul și se întrebuițează numa într-un înțeles ironic, sau când vrem a ne bate joc de vrun blagoslovit ținutaș. Amoururile au ajuns de se numesc abie *angajamenturi* și aceasta cu toată dreptatea, pentru că nici în lungime, nici în pretenții nu se prè deosebesc de angajamenturile de primblare, de vânat și mai ales de contradans, favoritul joc în care luăm o damă ca să jucăm cu alta!”³³ De fapt, totul se datorează unui cerc vicios, în care superficialitatea este cea care îi ghidează pe actanți și unde orice încercare a de mai rămâne decent și cinstit este luată în derâdere. Iar această situație se răsfrânge mai ales asupra femeilor: „Ce mai poate dar îndemna pe

²⁸ *Ibidem*, p. 255.

²⁹ Titus Moraru, *Op. cit.*, p. 152.

³⁰ Dimitrie Ralet, *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, p. 258.

³¹ O sinteză a scrierilor vremii, în care femeia apare în diverse ipostaze, de cele mai multe ori preocupată de modă, lux și intrigă, o face Titus Morar în *Fiziologia literară*, pp. 153-158.

³² Dimitrie Ralet, *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, p. 259.

³³ *Ibidem*, pp. 259-260.

femeie a fi rușinoasă, retrasă sau bună soție, când vede că nu numai n-o crede nime, ba încă spre răsplătire o rîd și o uită toți?”³⁴

Alternarea planurilor, schimbarea de tonalitate și adresarea directă sporesc savoarea și atractivitatea textului, înspre finalul căruia se identifică un nou îndemn spre o atitudine cumpătată, venit din partea celui care își pune condeiul în slujba adevărului pentru îndreptarea obștească: „Humorul a rămas departe și, pîn’ a sfârși, mă recomand pe o parte buneii vouințe a iubiților mei cetitori de îmbe sexele ce prețuiesc adevărul și fac cât pot pentru îndreptarea obștească; iar pe alta, îndemn pe toți a nu mai da materialuri ca prin singura această nemerită măsură să ne iertăm unii pe alții și să n-avem ce mai scrie”.³⁵

O fiziologie dedicată exclusiv femeii cochetă a publicat-o în nr. 22, din 1 iunie al aceluiași an 1841³⁶. De dimensiuni reduse și cu un titlu ilustrativ (*Cochetărie*), textul redă imaginea femeii preocupată în permanență de impresia pe care le-o creează celorlalți și de dorința de a fi mereu admirată și curtată. Din nefericire, necruțătoarea trecere a timpului nu ocolește pe nimeni, astfel că, în ciuda frumuseții de altădată, există riscul ca de la o vîrstă, acea cochetă aflată cândva mereu în centrul atenției, să fie uitată și nevoită să suporte în singurătate neajunsurile bătrîneții.

Plină de savoare este fiziologia intitulată *Vânătoria*. Prin mulțimea de verbe din câmpul semantic al vânătoriei, îmbinate ingenios cu substantive din sfera vieții mondene, prin ritmul alert pe care reușește să-l impună încă de la primul pasaj, Dimitrie Ralet creează un text care stărnește curiozitate încă din primele fraze: „Omul e născut vânător. Aceasta o adevăresc băieții ce prind cărbuși, *dandy*-i ce-i mănîncă, gurele cascade ce prind muște, femeile ce vânează inimi ș.a. și bărbații carii pîndesc posturile, iar după ce le prind, mrelesc pe bieții împričinați și, pentru că nu-s antropofagi, se mărginesc a-i smulge. De vom cerceta mai de aproape, lesne vom afla că lumea este priveliștea unei vânătorii neconținute, ghibace și felurite.”³⁷ După o astfel de expunere, își concentrează atenția asupra vânătorului „cu pușcă”, categorie la rîndul ei generoasă, din care desprind mai multe tipuri umane interesante: „persoanele de stat”, „vânători ahotnici”, „vânători ostenitori”, „vânători cărtitori”, „vânători cumpărători” și „vânători adevărați”. Fiecărei subcategorii îi consacră, apoi, câteva pasaje din care răzbat spiritul sarcastic și verva umoristică a autorului. Construiește, astfel, portrete generalizante, ale unor personaje stăpînite de puternice instincte și pasiuni, toate avînd aceleași patimi, egoismul, lăcomia și pasiunea pentru vînat, însă moduri diferite de manifestare. Iar exclamația din finalul acestei fiziologii vine să întregască un adevăr: „Și chiar de se crede că drumul, cărțile și femeile descopăr pe om, mult mă mir cum c-a uitat a se adăogi slujba și vînatul!”³⁸

³⁴ *Ibidem*, p. 260.

³⁵ *Ibidem*, p. 262.

³⁶ Titus Moraru, *Op. cit.*, p. 153.

³⁷ Dimitrie Ralet. *Suvenir și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinople*, p. 263.

³⁸ *Ibidem*, p. 266.

Prin urmare, la mijlocul secolului al XIX-lea Dimitrie Ralet, alături de scriitori precum C. Negruzzi, M. Kogălniceanu ș.a., încântă publicul cititor prin astfel de creații îngrijite, moderate ca tonalitate, însă cu un vădit caracter moralizator. Sunt scrieri orientate satiric spre lumea contemporană, prin care se critică superficialitatea, egoismul, decăderea societății. Însă, deosebirile dintre acest gen de creații ale scriitorilor români sunt evidente, Dimitrie Ralet reușind să se remarcă în mod deosebit, după cum se afirmă și în literatura de specialitate: „De fapt, tocmai prin intenția critică mai adâncă fiziologia lui Ralet depășește scrierile similare ale lui Negruzzi și Kogălniceanu, care se concentrează asupra aspectului pitoresc și ridicol al provincialului; ironizând nu numai lipsa de gust, ci și lipsa de onestitate, mentalitatea feudală travestită în haine la modă, scriitorul pregătește într-un fel satirele din *Plutarhul Moldovei*”³⁹.

Din nefericire, „Odată cu impunerea noii realități capitaliste în proza franceză de după 1848 și victoria metodei realiste, fiziologia începe să fie frecventată mai rar și, deși se cultivă până târziu, își pierde strălucirea”⁴⁰, ajungând ca spre sfârșitul secolului al XIX-lea să mai apară doar câteva scrieri de acest fel, sporadice și fără ecouri importante.

Bibliografie

- Dimitrie Ralet. Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, ediție îngrijită, prefață și note de Mircea Angheliescu, București, Editura Minerva, 1979.
- F[AIFER], F[lorin], *Ralet, Dimitrie*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, pp. 721-722.
- FRUNZĂ, Maria, *Dimitrie Ralet*, în *Academia Română, Istoria literaturii române. II, De la Școala Ardeleană la Junimea*, București, Editura Academiei, 1968, pp. 597-599.
- MORARU, Titus, *Fiziologia literară*, Cluj, Editura Dacia, 1972.
- ROTARU, Ion, *O istorie a literaturii române, vol. 1 (de la origini până la 1900)*, București, Editura Minerva, 1971.

³⁹ Mircea Angheliescu, *Prefață*, în *Dimitrie Ralet. Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, p. XXIII.

⁴⁰ Titus Moraru, *Op. cit.*, p. 50.